

УДК 631.14

М. В. ЩУРИК
М. В. ТИМОЦЬ

МОДЕРНІЗАЦІЯ РИНКОВИХ ЗАСАД ВІДТВОРЕННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ АПК: НОВИЙ КОНЦЕПТ

Проаналізовано чинний економічний механізм, який покладено в основу відтворення сільськогосподарських земель аграрного сектора. Підкреслено, що запровадження ринкових засад до організації використання, збереження, покращення й охорони земель АПК не забезпечило успішного розв'язання економічних, соціальних, екологічних та інших суспільно-значущих завдань. Запропоновано провести оптимізацію земельного фонду, який обліковується у вітчизняному аграрному секторі.

It is analyzed the economic mechanism which is taken as a principle of the recreation of the agrarian lands of the agrarian sector. It is emphasized that the establishing of the market grounds to the organization of the using, keeping, improving and preserving of the lands of the IAC didn't ensure the successful solution of the economic, social and the ecological and other important tasks. It is proposed to make the optimization of the fond of the lands of the native agrarian sector.

Ключові слова: АПК, земельні ресурси, відтворення, охорона земель.

Постановка проблеми. Запровадження ринкових засад до процесу відтворення земельних ресурсів аграрного сектора спричинило радикальні зміни побудови відносин власності на землю, загострило вирішення соціальних і екологічних завдань, ускладнило державний контроль за використанням землі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання використання, збереження та охорони земель аграрного сектора, характер і особливості функціонування земельних відносин в умовах ринкових засад господарювання,

© Щурик М.В. - д.е.н., професор Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького;

© Тимоць М.В. - к.е.н., доцент Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького

суперечності та недоліки приватного землеволодіння завжди перебувають у центрі досліджень науковців, провладних і бізнесових структур, громадськості тощо. Така увага до земель аграрного сектора пояснюється роллю та значущістю, яку вони відіграють у житті суспільства, країни. Ситуація ускладнюється тим, що до проголошення ринкової моделі господарювання в Україні регуляція земельних відносин у сільському господарстві забезпечувалась на теоретичних і методологічних засадах командно-адміністративної, централізованої моделі господарювання, в якій центральне місце належало провладним і партійним управлінським структурам, державі. Означене суттєво впливає на характер і можливості імплементації ринкових засад у процеси, пов'язані з трансформацією земельних відносин, центральне місце в яких як відомо належить відносинам власності на землю. Передусім це стосується чинного механізму проведення приватизації земельних ресурсів, його недоліків та впливу на успішне розв'язання екологічних і соціальних завдань на селі. Після прийняття нового земельного Кодексу, в якому узаконено приватну форму власності на земельні ресурси, в першу чергу сільськогосподарського призначення, виникає необхідність розробки таких інституціональних основ роздержавлення та приватизації окремих складових «природного капіталу», які сприятимуть посиленню соціальної та екологічної спрямованості аграрного природокористування, не каталізуючи лише комерційну сторону господарського освоєння природно-ресурсного потенціалу аграрної сфери [1, с. 40,41].

Вченими зазначається, що формування земельних відносин з використанням постулатів ринку в Україні значно послабило участь у цьому процесі державних інститутів, оскільки в основу проведення земельної реформи було покладено ліберальну(неоліберальну) модель, яка заперечує участь державних інститутів у процесах, пов'язаних з розвитком економіки. Сучасна фінансова-економічна криза показала неспроможність припинення ролі держави і перевищення ролі ринку. Теоретичною основою цього підходу була аксіома, що фундаментом ринкової економіки є приватна власність, а приватний інтерес – рушійною силою розвитку економіки і

суспільства. Дана аксіома фактично перетворилася на догму [2, с. 26,27]. Аналогічної думки дотримується відомий японський вчений Ф.Фукайма та зазначає, що «рейганівська» революція, яка базується на відмові від державного регулювання ринку, на тому, що ринок сам автоматично все відрегулює, не виправдалася. Тому лише відмова від принципів «рейганоміки» може врятувати країни від дальніших криз.

Потребу посилення участі держави на ринку обґрунтовує відомий російський науковець І.Осадчая, якою зазначається: «Прийнято вважати, що є сфери суспільного відтворення, де ринок завідомо не справляється із задоволенням потреб суспільства або загострює соціальні проблеми – це так звані провали ринку. В цих випадках у держави і pojawiaються особливі функції, що обумовлюють необхідність її участі безпосередньо в процесі відтворення, хоча їх здійснення може набувати різних форм – від повного одержавлення до державного контролю, або партнерства з приватним підприємництвом»[3, с.31]. Особливо важливою, на наше тверде переконання, вважаємо присутність держави в процесах, пов'язаних з відтворенням земельних ресурсів аграрного сектора, оскільки предметом дискусії слугує субстанція, що створена природою, право на яку належить усім громадянами країни.

Дослідження механізму запровадження ринкових засад відтворення земельних ресурсів АПК вказують на недосконалість механізму проведення трансформаційних заходів, поспішність переходу до ринкових засад. Дезінтеграція господарського комплексу колишнього СРСР, перехід до ринкової економіки відбулися раптово «шоковим» шляхом, що викликало тяжку трансформаційну кризу. Між 1990 і 2010 роком валова продукція сільського господарства скоротилася майже вдвічі, а по сектору сільськогосподарських підприємств – майже чотириразово [4, с.12]. Слід зазначити, що ця тенденція продовжує бути присутньою у вітчизняному аграрному секторі донині.

Дослідження, пов'язані з запровадженням ринкової моделі відтворення земельних ресурсів охоплюють значно більше напрямків і стосуються багатьох векторів їх використання,

збереження, покращення, охорони тощо. Разом з тим, механізми подолання негативного впливу ринкових засад на відтворення земельних ресурсів потребують доповнення, конкретизації виходячи зі світового досвіду та проблем, що pojawiaються з плінністю часу потребують проведення нових наукових досліджень.

Постановка завдання. Дослідити і критично проаналізувати діючий нині механізм відтворення земельних ресурсів. Запропонувати новий концепт розвитку земельних відносин у вітчизняному аграрному секторі.

Результати дослідження. Запровадження ринкових засад до організації процесу використання, збереження, покращення та охорони земельних ресурсів аграрного сектору, на думку провідників земельної та аграрної реформи мало забезпечити значний поштовх у розвитку сільськогосподарської сфери економіки. Передусім це стосується зростання землевіддачі, належного вирішення соціальних завдань (значне підвищення рівня життя сільських мешканців), покращення екології тощо. Однак, як засвідчує ретроспективний аналіз досягнути очікуваних позитивних зрушень не вдалося. Більше того, як засвідчує офіційна статистика донині в Україні не досягнуто показника рівня виробництва 1990 року. Значно погіршилось життя сільських мешканців про що переконливо засвідчує зростання бідності, зникнення багатьох сіл, регресивний тип відтворення сільського населення, дальніший занепад інфраструктури, безробіття тощо. Селянин не став головною продуктивною силою в аграрному секторі економіки і продовжує вести власне земельне господарство застосовуючи при цьому важку фізичну, малокваліфіковану працю, примітивні та відстаї технології. Як результат значно зріс розрив між рівнем розвитку сільського господарства в Україні та в багатьох країнах Європи. Нині, як засвідчують наші дослідження використання сільськогосподарських земель носить в абсолютній своїй більшості виснажливий характер. Йдеться про те, що значна частина обсягу виробництва сільськогосподарської продукції забезпечується завдяки природній родючості земель. Особливо це стосується громадян, яким надані землі у власність і користування. Питома вага сільськогосподарських угідь домогосподарств

станом на 1 січня 2012р. за даними Державної служби статистики України становила 48,2% (20047,2:41557,6) [5]. Нині господарства селян мають у підпорядкуванні 20047,2 сільськогосподарських угідь, у той час як землі сільськогосподарських підприємств дорівнюють – 16436,1 тис. га. Зазначена структура власників і користувачів сільськогосподарських земель була сформована в результаті запровадження в нашій країні ринкових засад відтворення земельних ресурсів. Ми не випадково зупинились на аналізі складу власників і користувачів земель АПК, оскільки саме власник, а не хто інший є ключовою фігурою в процесі вирішення завдань, які покладаються на аграрний сектор економіки. Крім того в умовах класичної ринкової моделі господарювання, як засвідчує досвід багатьох розвинутих країн світу, вирішальна роль відводиться сільськогосподарським підприємствам, які покликані забезпечувати левову долю обсягу виробництва аграрної продукції. Саме вони мають вирішувати стратегічні завдання, що покладаються на агросектор країни. Однак, як переконливо доводять дослідження, дані Державної служби статистики з цими проблемами вони не справляються, оскільки організують земельне господарство без належного наукового супроводу. Більшість із 19,3 недержавних та державних сільськогосподарських підприємств і 49,5 тис. фермерських господарств не мають належних планово-картографічних та ґрунтових матеріалів, проектної документації з організації території та охорони земель [6, с. 27]. Це при тому, що ринкова модель ведення земельного господарства здійснюється завдяки повному володінню інформацією щодо кількісного і якісного складу, агрохімічної, біологічної характеристик ґрунтів тощо.

Недосконалість та пороки нинішньої моделі відтворення земельних ресурсів АПК полягає також у відсутності дієвих заходів, спрямованих на поліпшення родючості земель, які знаходяться у власності й користуванні сільськогосподарських підприємств, про що переконливо засвідчує негативна динаміка внесення мінеральних і органічних добрив (табл.1)

Відповідно до даних табл. 1 в Україні сільськогосподарські підприємства, починаючи з 2005р. нарощують обсяги внесення мінеральних добрив. Разом з тим, як засвідчує

світовий досвід такий ріст не слід вважати за благо, оскільки в кінцевому рахунку зростає мінералізація ґрунтів, що може призвести до непридатності їх використання для потреб аграрного сектора. Натомість зменшення внесення органічних добрив, які сприятливо впливають на регенерацію елементів родючості однозначно можна розцінювати негативно.

Таблиця 1

Внесення мінеральних та органічних добрив у ґрунти сільськогосподарськими підприємствами [5]

	1990	2000	2005	2010	2011
Загальна посівна площа, тис. га	30056,0	21579,3	17261,0	18139,7	18690,1
Мінеральні добрива					
Удобрена площа під урожай, тис.га	25090,1	4632,1	7755,6	12614,2	14151,5
% удобреної площі	83	22	45	70	76
Внесено в ґрунт у поживних речовинах на 1 га, кг: посівної площі	141	13	32	58	68
Органічні добрива					
Удобрена площа, тис.га	5384,2	714,5	465,2	405,5	371,3
% удобреної площі	18	3	3	2	2
Внесено на 1 га, т: посівної площі	8,6	1,3	0,8	0,5	0,5

Зазначимо, що в розрахунок нами було прийнято обсяги внесених добрив домогосподарствами, оскільки в Україні відсутній облік, що стосується заходів удобрення земельних площ цієї категорією землевласників і користувачів. Разом з тим, зважаючи на зменшення поголів'я ВРХ за останні 10 років (майже в 5 разів) можна переконливо стверджувати, що абсолютна більшість господарств населення використовує лише природну родючість ґрунтів. Таким чином нинішній склад користувачів і власників земель (господарства населення, сільськогосподарські підприємства) не в змозі, в силу об'єктивних причин забезпечити високоефективне відтворення земельних ресурсів, які сформовані ринковою моделлю господарювання. Означене потребує запровадження нових теоретичних і методологічних засад до формування нових підходів землеволодіння і землекористування.

Власниками та користувачами земель АПК повинні бути контрагенти, які володіють адекватними професійними знаннями, мають досвід роботи із землями сільськогосподарського призначення, можуть належним чином фінансово, технічно, технологічно, екологічно забезпечити використання, збереження, покращення та охорону належних їм площ. Тільки за таких умов можна об'єктивно забезпечити розвиток земельних відносин на засадах ринкової моделі господарювання.

Наступним важливим чинником, який гальмує запровадження ринкових відносин у процеси відтворення земель аграрного сектора, на нашу думку, є помилки, допущені на початковому етапі проведення заходів роздержавлення, паювання та приватизації. Йдеться про те, що в основу паювання було покладено лише кількісні критерії поділу земельних фондів колишніх сільськогосподарських підприємств без достатнього урахування якісного складу ґрунтів. До уваги слід приймати і те, що земельний фонд колишніх колгоспів і радгоспів формувався виходячи з потреб екстенсивної моделі розвитку. В його структурі значну питому вагу займали угіддя, родючість яких було значно меншою від затрат. Таким чином при переході до ринку виникла об'єктивна необхідність зосередження виробництва сільськогосподарської продукції на значно меншій площі сільськогосподарських угідь шляхом виведення з інтенсивного використання близько 10млн.га ріллі й переведення їх у природні кормові угіддя та заліснення, що дасть змогу відновити порушення співвідношення між природними комплексами й запобігти прояву ерозійних процесів [7, с. 7]. Ми повністю поділяємо думку відомого вченого-аграрника і вважаємо, що оптимізація земельного фонду аграрного сектора є одним із ключових завдань, розв'язання якого значно зміцнить конкурентоспроможність вітчизняного сільгоспвиробника не лише на внутрішньому, а й зовнішньому ринку. Це стосується вилучення з обігу не лише низькопродуктивних, а й надмірно забруднених, кислих земель, а також сільськогосподарських площ, кут нахилу яких значно перевищує трьохвідсоткове значення. Існують і інші організаційні помилки, допущені в період проведення земельної та аграрної реформ. Найбільш важливими з них є:

значне подрібнення цілісних земельних фондів колишніх сільськогосподарських підприємств; зосередження переважачої частини земель АПК у господарств населення, поспішність проведення тотальної приватизації, яка була проголошена панацеєю розв'язання багатьох проблем, які накопичились у аграрному секторі; надмірна соціалізація та ігнорування професійними засадами використання земель під час проведення земельної та аграрної реформ. Найбільш важливими з них є: значне подрібнення цілісних земельних фондів колишніх сільськогосподарських підприємств, зосередження переважачої частини земель АПК у господарств населення; поспішність проведення тотальної приватизації, яка була проголошена панацеєю розв'язання багатьох проблем, які накопичились у аграрному секторі; надмірна соціалізація та ігнорування професійними засадами використання земель під час проведення заходів паювання земель; недооцінка розвитку оренди; відсторонення держави від реальної участі у проведенні трансформаційних заходів в сільському господарстві тощо. Ці та інші упущення, прорахунки нині значною мірою гальмують належну організацію відтворення земельних ресурсів аграрного сектора на засадах ринкової моделі господарювання. Означене повністю переконує про необхідність модернізації діючих в аграрному секторі України ринкових засад відтворення земельних ресурсів.

Ключовим гравцем здійснення заходів модернізації чинних ринкових засад відтворення земель аграрного сектора, як засвідчує досвід багатьох країн є держава, її представницькі органи на місцях. Значуща роль держави пояснюється тим, що саме вона володіє відповідним кадровим потенціалом, фінансовими та матеріальними ресурсами, законодавчими і виконавчими органами тощо. Крім того, що найбільш знаково – у її функціональні обов'язки покладається вирішення соціальних проблем усіх громадян країни. Зважаючи на те, що наріжним каменем вирішення проблем є земля, як найважливіша складова національного багатства участь держави в процесах використання, охорони, володіння нею можна віднести до завдання апріорі.

Держава, як головне коріння утворення інституту суспільства за допомогою норм права покликана

спрямовувати і організовувати спільну діяльність людей і соціальних груп, захищати права та інтереси громадян і орієнтуючись на задоволення насамперед суспільних, а не індивідуальних або групових інтересів, які існують у суспільстві [8, с. 19]. Зважаючи на загрози, які несуть засади нинішнього приватного землеволодіння, передусім це стосується розв'язання продовольчої проблеми на Саміті -20 розвинених країн світу було прийнято рішення про посилення участі держави в процесах, пов'язаних з використанням і охороною земель, про пріоритетність суспільних інтересів по відношенню до приватних. Приватне землеволодіння вже не є тією підмогою, що забезпечує розвиток і процвітання усіх громадян країни. Слушною, по цьому поводу вважаємо думку І.Кириленка про нагальну потребу заміни наукової парадигми, що протягом багатьох десятиріч слухняно служила капіталістичній системі господарювання...по суті перестав працювати могутній та безмовний фундаментальний механізм капіталістичної системи – «невидима рука ринку», що впродовж двох століть безжалісно і майже автоматично відсіював недієздатне, неконкурентне й давав дорогу новим споживчим властивостям [9, с. 93, 94]. Зважаючи на динаміку впливу приватної власності на розв'язання суспільних проблем, місце і роль її в суспільному відтворювальному процесі, вичерпності можливостей доцільним є в Україні змінити, переосмислити потребу використовувати приватне землеволодіння в аграрному секторі як інструмент підвищення його економічної ефективності, вирішення соціальних, екологічних і інших завдань, які покладає на сільське господарство соціум. Йдеться про переорієнтацію та запровадження нових теоретичних і методологічних засад до використання й охорони земельних ресурсів АПК. Передусім це стосується посилення державного контролю за відтворенням земельних ресурсів приватними власниками, орендаторами, які в силу деформованого сприйняття приватного землеволодіння в Україні значно ускладнено. Сучасне землекористування вирізняється функціонуванням різних форм власності на землю, ускладненням державного контролю за використанням землі [10, с.148].

Слід зазначити, що надмірне захоплення ринковою моделлю господарювання в аграрному секторі нашої країни

спричинило до штучно нав'язаного несприйняття земельних агрогосподарств державної й колективної форм власності. В результаті чого абсолютна більшість із них були зруйновані, незважаючи на те, що значна частина сільськогосподарських підприємств уже в той час зуміла належним чином організувати земельне господарство. Державою було фактично втрачено можливість за допомогою власних агрогосподарств впливати на ринок сільськогосподарської продукції, розв'язувати соціальні та екологічні завдання в багатьох сільських населених пунктах. Більш ніж очевидно, що оцінка, яка часто звучала на різних щаблях управлінських структур, наукових колах, бізнесових контрагентів щодо несприйняття ринком підприємств державної й колективної форм власності за допомогою яких держава зможе подолати монополізм великих приватних агрогосподарств, практично втілювати державну аграрну політику, здійснювати інтервенцію на ринку сільськогосподарської продукції. Державні підприємства зможуть доповнити ринок, зробити його значно прозорішим, зрозумілим, доступним для абсолютної більшості громадян. Крім того, реально появиться можливість вирішення соціальних і екологічних проблем, які накопичились у сільських населених пунктах нашої країни.

Запровадження нового концепту відтворення земельних ресурсів в умовах ринку зумовлює нинішній стан екології, яка з кожним роком погіршується. На жаль земельна і аграрна реформи на засадах ринку в Україні спрямовувались, як правило, на збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції. Часто матеріальні інтереси власників і користувачів земель АПК забезпечувались через попирання онтологічних законів. Слід зазначити, що погіршення екології земель АПК спричиняється не лише її зовнішніми, а й внутрішніми контрагентами. Передусім це стосується шкідливих підприємств і виробництв несільськогосподарської сфери, пересувних і стаціонарних джерел забруднення. Забруднення атмосфери (зрозуміло, що й земель АПК) зумовлює розширення негативних процесів, а тому проблеми екології повинні дедалі більше й більше турбувати людину, а це мабуть, єдине, що спроможна людина здійснити для свого захисту [11, с.28]. Підкреслюємо ще раз, що чинна нині ринкова модель, яка покликана вирішити

завдання забезпечення належного та високоефективного використання земель аграрного сектора спрямована на максимальне отримання економічного зиску. Охорона, збереження, покращення земельних площ в абсолютній своїй більшості позитивно не вирішуються. Заходи по їх дотриманню часто носять хаотичний, безсистемний, фрагментарний характер. Процеси економічного зростання, зазначає Л.Корнійчук не узгоджені з можливостями природного середовища, руйнують його, призводять до екологічної деградації [12, с.85]. Більш, ніж очевидно, що ігнорування вимогами збереження екології нинішніми власниками й користувачами земель аграрного сектора може призвести до дальнішого їх забруднення. Саме тому концепт модернізації діючих ринкових засад має враховувати вирішення цієї важливої органічної складової процесу відтворення земельних ресурсів. В зв'язку з цим слід переглянути чинні нині правові та інші важливі документи, що регулюють питання охорони, збереження, покращення земель АПК підприємствами всіх форм власності, включаючи господарств населення. За відсутності таких заходів завдання, які покладаються на вітчизняний аграрний сектор не зможуть у достатній мірі бути вирішені.

Роздержавлення, паювання та приватизація земель, як інструменти реалізації ринкових засад становлення і розвитку земельних відносин породили в Україні ще одну, найбільш значущу проблему. Оцінка проміжних результатів чинної ринкової моделі засвідчує, що на селі значною мірою загострились соціальні негаразди, погіршилися демографічні показники, появилось масове безробіття, нерозв'язаними залишаються проблеми охорони здоров'я тощо. Головними критеріями ефективності будь-якої економіки світу мають бути не прибуток і навіть не зростання ВВП, а здоров'я народу, поліпшення його трудової життєдіяльності, збереженні природи [13, с.23]. Зважаючи на це, новий концепт відтворення земельних ресурсів слід будувати з урахуванням потреби значного посилення ролі й участі селянина в процесах відтворення земельних ресурсів. Слід обов'язково врахувати, що без створення умов праці, розвитку соціальної інфраструктури на селі, матеріального і духовного піднесення ринок, як один з найбільш дієвих інструментів поступу вперед

у аграрному секторі не зможе виконувати відведену йому роль.

Висновки. Аналіз трансформаційних змін, спричинених у вітчизняному аграрному секторі в цілому та організації відтворення земельних ресурсів засвідчує про потребу внесення певних змін і доповнень. Земельна та аграрна реформи, що запроваджені в сільському господарстві України були спрямовані, як відомо, на подолання репресивності, відсталості цього важливого сектора національної економіки. Йдеться про радикальну зміну моделі економічного розвитку – командно-адміністративну на ринкову. Остання реалізується, в основному завдяки запровадженню поряд з державною, колективної приватної форми власності. Саме вона, як засвідчують дослідження забезпечила прорив у розвитку сільськогосподарського сектора в багатьох країнах Європи і світу. Таким чином вибір моделі дальнішої організації аграрного сектора було зроблено на користь ринкової економічної моделі. Відповідно до її сутності в Україні проводились адекватні заходи, спрямовані на її запровадження та розвиток. Разом з тим, критично оцінюючи досягнення і втрати за результатами зміни економічної моделі розвитку вітчизняного аграрного сектору слід зазначити, що чинні зсади дальнішого поступу вперед практично вичерпали свої можливості. Приватизація земель і майна колишніх державних і колективних сільськогосподарських підприємств не вирішила завдань пошуку справжнього господаря землі, не пододала індивідуальності абсолютної більшості селян. Більше того аграрний сектор з часу проголошення трансформаційних ринкових заходів не може досягнути обсягів валового виробництва сільськогосподарської продукції 1991 року. Запровадження ринкових засад відтворення земельних ресурсів в аграрному секторі не забезпечило також належного розв'язання соціальних і екологічних завдань. Передусім це стосується погіршення демографії, охорони здоров'я, швидкої деградації соціальної інфраструктури, росту безробіття сільських мешканців, зростання бідності тощо.

Не забезпечила трансформація земельних відносин вирішення екологічних негараздів у зв'язку з використанням та охороною земель про що переконливо засвідчує перманентне зменшення обсягу внесених органічних добрив у

розрахунку на 1 га. При середній нормі внесення гною 10-12 т/га в Україні власники і користувачі вносять лише 0,5 т/га. Зростає кількість кислих і надмірно кислих сільськогосподарських земель. Негативно слід розцінювати появу в аграрному секторі незадіяних і покинутих земельних площ. Ігнорування потребою охорони земель спричинило до погіршення їх екологічного стану. Нині, що особливо слід розцінювати негативно, організація процесу використання земель АПК спрямовується на задоволення передусім бізнесових інтересів власників і користувачів земельного фонду колишніх сільськогосподарських підприємств. Однією із ключових помилок процесу запровадження ринкових засад до організації аграрного сектору вітчизняної економіки полягає у відстороненні держави від участі в трансформаційних заходах використання, збереження, покращення та охорони земель АПК. Таким чином, функціонуючі нині теоретичні та методологічні засади не забезпечують належне відтворення сільськогосподарських земель, що потребує створення і запровадження нового концепту, змістовне навантаження якого полягає в проведенні наступних змін: по-перше, відповідно до потреб оптимізації належного використання, збереження, покращення та охорони сільськогосподарських земель сформувані адекватне, діюче, прозоре інституціональне забезпечення, яке би не лобювало інтереси окремих груп, а вирішувало проблеми усіх громадян країни; по-друге, сформувані таку структуру і склад власників і користувачів земель аграрного сектора, які би відтворювальний процес земель АПК організовували органічно поєднуючи виробництво з вирішенням соціальних і екологічних складових єдиного відтворювального процесу; по-третє, вважати неприйнятними і такими, що завдають шкоду не лише аграрному сектору, а й усім громадянам України ринкову модель розвитку, що була властива для багатьох країн Європи в середині XIX століття – періоду колишнього розвитку капіталізму; по-четверте, значно посилити участь і роль держави і трансформаційних заходах дальнішого розвитку земельного господарства в Україні, оскільки лише державні структури зобов'язані захищати інтереси усіх громадян держави; по-п'яте, розробити програму перерозподілу земель

аграрного сектору, в основу якої слід покласти засади відтворення земельних ресурсів, які би враховували нинішній стан земельних відносин. Ці та інші рекомендації слугуватимуть фундаментом побудови нового концепту використання, збереження, покращення та охорони земель вітчизняного АПК в умовах функціонування ринкової моделі господарювання.

Бібліографія

1. Голян В. А. **Інституціональне середовище водокористування: сучасний стан та механізми вдосконалення:** Монографія.-Луцьк: Твердиня, 2009.- 592с.

2. Чухно А. **Модернізація економіки та економічна теорія/** А.Чухно// Економіка України. – 2012. – № 10. – С. 24-32.

3.Осадчая И. Постиндустриальная экономика: меняется ли роль государства/ И. Осадчая // МЭиМО. – 2009. – № 5. – С. 31-43.

4. Пасхавер Б.Й. **Агропродовольче виробництво у 1990-200р.р.: тенденції розвитку/** Б. Й. Пасхавер, О. Шубравська, Д. Крисанов, К. Прокопенко// Економіка АПК. – 2010. – № 9. – С. 12-20.

5. Статистичний збірник: **Довкілля України 2011/**Державна служба статистики України. Відп. за вип. О. М. Прокопенко. – Київ 2012.

6. Леонєць В.В. **Еколого-економічні аспекти землевпорядкування при реалізації інвестиційних проектів/**В.Леонєць//Економіка АПК. – 2011. – № 2. – С. 27-31.

7. Сайко В.Ф. **Наукові підходи щодо раціонального землекористування в умовах здійснення аграрної реформи/**В.Сайко//Вісник аграрної науки. – 2000. – № 5. – С. 5-10.

8. Геєць В.М. **Про єдність і суперечності у розвитку суспільства, держави та економіки/**В.Геєць//Економіка України. – 2012. – № 10. – С. 4-23.

9. Кириленко І.Г. **Контури глобального три Е (економіка-енергетика-екологія) майбутнього та перспективи України/**І.Кириленко//Фінанси України. – 2012. – № 3. – С. 93-103.

10. Колодійчук І.А. **Концептуальні засади модернізації ринкових механізмів у сфері землекористування в Україні/** І.Колодійчук//Регіональна економіка. – 2010. – № 3. – С.148-155.

11. Панасюк Б.Я. **Природні процеси і людство/** Б.Панасюк//Економіка АПК. – 2009. – № 7. – С. 24-34.

12. Корнійчук Л. **Економічне зростання і сталий розвиток/** Л. Корнійчук// Економіка України. – 2008. – № 4. – С. 82-90.

Рецензент: д.е.н., професор Стельмащук А.М.